

Донецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Н.К. Крупської
Науково-методичний відділ

*Листок-сигнал серії
“Письменники-ювіляри”*

ЩАСЛИВИЙ ДАР РАЇСИ ІВАНЧЕНКО

(До 70-річчя від дня народження письменниці)

Донецьк 2004

ББК 78.381.9:83

Щ 27

Щасливий дар Раїси Іванченко: (До 70-річчя від дня народж. письменниці): Листок-сигнал / Донец. ОУНБ ім. Н.К. Круської; Склад. І.А. Пилипенко. – Донецьк: Схід. видав. дім, 2004. - ___ с. – (Сер. “Письменники-ювіляри”).

Складач:	І.А. Пилипенко
Редактор:	О.Г. Полева
Відповідальний за випуск:	Н.П. Авдеєнко
Комп'ютерний набір:	В.І. Копійка

Раїса Петрівна Іванченко – відомий історик, письменниця, громадський діяч. Народилася 30 листопада 1934 року в м. Гуляйполе Запорізької області в сім'ї службовця. У 1957 році закінчила історичний факультет Київського університету. Декілька років працювала в редакції газети “Молодь України” на Українському радіо.

У 1967 році захистила дисертацію, здобула вченого ступеня кандидата історичних наук, згодом - ступінь доктора історичних наук. В цьому ж році почала викладати в Київському університеті на кафедрі історії України, постійно обіймала посаду доцента. Як історик-викладач Раїса Іванченко виховала не одне покоління студентів, з-поміж яких сьогодні вже є фахівці високого наукового рівня, і ствердила себе у дослідницьких історичних монографіях. Адже впродовж кількох десятиліть з кафедри Київського університету вона пропагувала серед студентської молоді ідеї національного усвідомлення.

Р. Іванченко знали як активного лектора-пропагандиста, керівника Київської крайової організації товариства “Просвіта”.

Друкуватися Р. Іванченко почала у 1957 році, написавши перші оповідання і рецензії. Але справжній літературний хист у неї прокинувся водночас з дослідницьким азартом. За порадою відомого історика М. Марченка Р. Іванченко з притаманним їй розмахом та сміливістю взялася воскресити добре ім'я Михайла Драгоманова, неординарної в українській історії та культурі постаті.

Так, у 1971 році з'явилася наукова монографія “Михайло Драгоманов у суспільно-політичному русі Росії та України в другій половині ХІХ ст.”.

Перший історичний роман “Клятва” теж присвячений життю та творчості М. Драгоманова. Спочатку його було надруковано в журналі “Вітчизна” як повість “Передчуття весни”, а потім у 1971 році він вийшов окремим виданням. Створення образу Драгоманова в романі являло собою лише своєрідний підсумок тривалої пошукової праці Р. Іванченко. Але підсумок вже не тільки науковий, а й художній.

Згодом письменниця спробувала відійти від історичної теми. У 1976 і 1980 роках Р. Іванченко видає дві збірки повістей та оповідань “Любити не просто” і “Не розминись із собою”, які цілком були присвячені проблемам сучасності, а точніше – морально-етичним питанням життя людей.

Полишивши на якийсь час історичну тему, Р. Іванченко у 80-ті роки поринула в неї знов і створила значні у сучасному літературному процесі романи про добу Київської Русі – “Гнів Перуна” (1982), “Золоті стремена” (1984) та “Зрада, або Як стати володарем” (1988).

У цих творах авторка на основі історичних фактів змальовує наше далеке минуле, майстерно відтворюючи образи людей того часу, їхню психологію й суворе буття, повертаючи нам забуту спадщину, нагадуючи про те, звідки ми, де наше коріння. З їхніх сторінок постають образи видатних державців Діра і Аскольда, Рюрика, Олега, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, Данила Галицького, Олександра Невського, відомих мислителів Нестора Літописця, Іларіона, Кирила і Мефодія та ін.

“Гнів Перуна” найбільше приваблює тим, що тут зроблено першу в українській літературі спробу створити художній портрет напівлегендарної

особи літописця Нестора, котрий був одним із авторів першого літературного твору про давньоруську історію “Повісті временних літ...” Р. Іванченко в зображенні центральної постаті роману виходить в основному з таких проблем, як боротьба нової, християнської релігії зі старою, язичницькою релігією, постійна загроза з боку степовиків-половців і нестихаючі чвари між князівськими дворами. Її Нестор – син васильківського смерда, а потім затвірник Печерського монастиря – був безпосереднім свідком і змагання двох вір, і половецьких набігів на рідний край, і міжусобної боротьби князів за “кращі столи”. Головну ж мету свого життя він вбачав у тому, щоб повідати прийдешнім поколінням правду про їхню минувшину, виставити своє слово на сторожі єдності й міцності давньоруської землі і “поставити народ руський на один кон з іншими великими народами”.

“Гнів Перуна” – це розповідь не тільки про князів, історичну значимість державних діячів, перших видатних просвітителів Київської Русі, але й про простих, щирих людей. Серед улюблених героїв письменниці – образ юної Гайки – нареченої Нестора, яка страждає від неподіленого кохання до літописця-ченця.

Лірико-поетичне тло роману “Гнів Перуна” – одне з найбільш зримих досягнень Р. Іванченко як художниці. Свідчення тому – поетичний образ Києва в романі. Він присутній у творі повсякчас – то суворий, то похмурий, то повсталий, то вогнем чужинців обнятий, але завжди несхитний, величний, поетичний.

Роман “Золоті стремена” цікавий тим, що основні сюжетні вузли твору пов’язані переважно з образом людини з народних низів – боярського пастуха, а потім – княжого гридя Федора Положишила, а життєву філософію роману найповніше виражають саме безправні смерди, роби князівсько-боярських дворів, ковалі, зброярі та інші представники ремісничо-трудова сфери старокиївської історії. Навіть в образах князів авторка роману прагнула розкрити насамперед їхню будівничу, народно-патріотичну місію в історії.

Роман насичений кривавими подіями, але вони не сприймаються як трагічні. У загальному значенні твору вони – лише вияв драми, яку переживає народ на одному з відрізків своєї історії. Фінал цієї драми всіяний численними жертвами. Та нездоланно над ними вивищується життєвий оптимізм, в ім’я якого ці жертви принесено. Дух Федора Положишила, показує Р. Іванченко, не може бути знищеним, бо родовід його йде з кореня трудового люду, а продовжиться в житті доньки, котру народила, йдучи до “вічного міста” Києва, багатостраждальна наречена Федора Добрава.

Тема Київської Русі, а врешті української державності, набула продовження в романі “Зрада, або Як стати володарем”. В романі письменниця показує і тих, хто розбудовував державу, і тих, хто її нищив, виводячи проблему: кому має належати держава, хто повинен тримати владу, яка психологія людини-володаря, - що актуально перегукується з сьогоденням.

У 1995 році вийшов у світ ще один історичний роман “Отрута для княгині”, який став своєрідним продовженням роману “Зрада”. Разом історичні романи утворили тетралогію про Київську Русь. З п’ятьма історіями

виринають княгиня Ольга, князі Олег, Ігор, Святослав, візантійський імператор Костянтин Багрянородний, болгарський цар Симеон та інші видатні постаті. Але головна героїня – княгиня Ольга, яку Р. Іванченко зобразила мудрою державною діячкою, жінкою, яка змогла потіснити владолюбних мужів, підступних варягів і посісти на давньому київському престолі. Письменниця підіймає питання, яким має бути керманіч держави, хто взагалі має право керувати долями народів, і якою ж має бути жінка – володарка держави.

Авторці вдалося надзвичайно яскраво показати ту атмосферу підступів, чвар, змов, боротьби не на життя, а на смерть, серед яких вистояла і утвердилася княгиня Ольга.

Синтез історичної тетралогії Р. Іванченко виклала в дослідженні “Київська Русь – початки Української держави”, що вийшла з друку одночасно з романом “Отрута для княгині”. У цій праці авторка подає дещо нову хронологію державності, виводячи Києвичів як першу правлячу династію українства. Її доба тривала від Кия до Аскольда, якого зрадили бояри і підступно вбив прибулий з Новгороду Олег.

Темі державності, державотворення письменниця лишилася вірною і сьогодні. Заслужену популярність Р. Іванченко принесла авторська програма з історії української державності на Українському радіо. У 2003 році в журналі “Вітчизна” було опубліковано статтю “Християнство та українська державність”, в якій авторка на історичному матеріалі показує значущість духовного фактора у зміцненні державної влади, простежує вплив християнської релігії, церкви на процес державотворення. У 2004 р. журнал “Київ” вмістив ще одну статтю Р. Іванченко, яка присвячена українській козацькій державності.

Твори Р. Іванченко допомагають нашому сучасникові глибше відчувати вітчизняну історію, замислитися над її соціальними та моральними уроками.

Напередодні 70-річчя від дня народження Р.П. Іванченко бібліотекам доцільно організувати популяризацію її творчого доробку. Можна оформити книжкові полиці, виставки “Раїса Іванченко: життя і книги”, “Р. Іванченко: літературний портрет”, провести тематичні бесіди, історичні роздуми, полемічні діалоги “Щасливий дар Р. Іванченко”, “На ниві історичної прози”, “Київська Русь як перший етап державного буття українського народу”, “Київ у творах П. Загребельного, Б. Олійника, Р. Іванченко”, обговорення статті “Християнство та українська державність”.

Пропонуємо організувати читацьку конференцію “Сторінками історичних романів Раїси Іванченко”

Орієнтовні питання до конференції:

1. Романи Р. Іванченко торкаються вічної й завжди актуальної проблеми: звідки ми і хто ми? Як історик Р. Іванченко додержується києворуської концепції етногенези українців, відповідно до якої коріння українців сягає IX століття нашого часу. Ваш погляд на цю проблему.

2. Письменниця в романах виводить проблему: кому має належати держава, хто повинен тримати владу, яка психологія людини-володаря. Чи актуальна ця проблема сьогодні?

3. В усіх романах вдало подані жіночі образи. Вважається, що найбільш влучно змальована постать княгині Ольги. Чи співпадає цей образ з вашим уявленням про першу жінку-правительку в середньовічній Європі? Чи легко це: бути жінкою та управляти однією з найбільших і наймогутніших держав на той час?

4. Твори Р. Іванченко спонукають думати, зачіпають болючі струни – брак національної свідомості, позбавлення відчуття історії. Чи згодні ви з тим, що мало знати історію, треба враховувати історичний досвід, якщо ми хочемо залишитись в історії?

Твори Р.П. Іванченко

1. Гнів Перуна: Роман. – К.: Рад. письм., 1982. – 503 с.
2. Золоті стремена: Роман. – К.: Рад. письм., 1984. – 447 с.
3. Зрада, або Як стати володарем: Роман. – К.: Рад. письм., 1988. – 485 с.
4. Любити не просто: Повісті. – К.: Рад. письм., 1976. – 109 с.
5. Отрута для княгині: Роман. – К.: Спалах, 1995. – 464 с.
6. Переяслав: велич і драма української козацької державності // Київ. – 2004. - № 1-2. – С. 133-140.
7. Християнство та українська державність // Вітчизна. – 2003. - № 11-12. – С. 137-145.

Література про творчість Р. Іванченко

1. Мельник Т. Погляд у минуле, щоб побачити майбутнє... // Літ. Україна. – 1996. – 29 лют. – С. 3.
2. Микитись В. Чому гнівається Перун // Київ. – 1983. - № 3. – С. 133-134.
3. Наєнко М. Історії живий подих // Іванченко Р. Золоті стремена. – К., 1984. – С. 427-437.
4. Орлик П., Мисюра Ф. Золоті стремена волі // Жовтень. – 1982. - № 6. – С. 110-112.
5. Хорунжий Ю. Раїсі Іванченко – 60 // Літ. Україна. – 1994. – 22 груд. – С. 3.
6. Штось Т. Час, відтворений у слові // Літ. Україна. – 1981. – 27 лист. – С. 3.